

Wstęp

Podstawę bycia człowieka w świecie stanowi możliwość jego adaptacji, związana ze zderzaniem się tego, co wewnętrzne, z tym, co zewnętrzne, a osadzona w sieci przypadkowych relacji. Asymilacja jednostkowego bytu, jakim jest człowiek, dokonuje się w procesie wychowania, który nie bez przyczyny wpisuje się w przestrzeń filozoficznych rozważań. Chociaż człowiek jako podmiot nie jest już ujmowany tylko jako byt jednostkowy, zdolny do samokształtowania i świadomego doświadczania świata, ale staje się dynamiczny, a nawet płynny, to zarówno on, jak i procesy, którym podlega, pozostają istotnym źródłem analiz w obszarze filozofii.

Podmiot i nierozzerwalnie związane z nim wychowanie domagają się nieustannych rekontekstualizacji, ciągłego uwzględniania szerokiego kontekstu i definiowania od nowa, wyjaśniania, prób dookreślenia, interpretacji czy reinterpretacji. Myślenie o wychowaniu jako swoistej interakcji podmiotów podejmujących działanie komunikacyjne, zapośredniczone symbolicznie i zorientowane na uwarunkowane społecznie i kulturowo rozumienie sensu¹, okazuje się w sytuacji ponowoczesności konieczne, ale niewystarczające do ustalenia i uobecnienia całości wydarzenia, jakim jest bycie człowieka w świecie.

Stąd tytuł niniejszej książki oraz podjęta w niej problematyka poruszająca kwestie wychowania, edukacji, nauczania i systemu oświaty, a związana z szeroką perspektywą społeczną i kulturową oraz

¹ Por. F.W. Kron, *Pedagogika. Kluczowe zagadnienia*, przeł. E. Cieślak, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2012, s. 50–51.

różnorodnością ujęć w ramach filozofii wychowania i pedagogiki filozoficznej. Studia i szkice o istocie wychowania i edukacji w aktualnych okolicznościach społeczno-kulturowych oraz o perspektywie historycznej dla rozwoju filozofii wychowania na gruncie nauki polskiej mają na celu stworzenie swego rodzaju zarysu kontekstów i horyzontu rozważań dla tego wspomnianego wcześniej wydarzenia.

Osią owych rozważań jest myśl o zachodzących zmianach i przekształcaniach pozwalających na formowanie się coraz bardziej złożonych odsłon rzeczywistości i obrazów człowieka wychowującego i wychowywanego, edukującego i edukowanego itd., a także sprzyjających pluralizmowi, który ujawnia się w każdej przestrzeni uczestnictwa podmiotu.

Poruszone w książce zagadnienia uwidaczniają zróżnicowanie ponowoczesnego dyskursu o edukacji i wychowaniu, stanowią nie tylko głos w dyskusji o aktualnych problemach zmieniającego się świata, ale można uznać je również za przyczynek do pytania o przyszłość człowieka, a także o wartość łączenia tradycji idei i myśli z ponowoczesnymi założeniami. Są też źródłem refleksji prowadzonej wielokontekstowo.

Całość otwierają rozważania dotyczące konstruowania filozofii edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy kulturowej, wprowadzając w problematykę kolejnych analiz związanych z postrzeganiem człowieka i jego wychowania poprzez metaforę, aktualizacją perspektywy dla edukacji humanistycznej i pytaniem o możliwość realizowania w obecnej sytuacji społeczno-politycznej wychowania humanistycznego. A także rozważań powiązanych z kwestią podmiotu funkcjonującego w kulturze konwergencji i rodzącego się w związku z tym pytania o jego podmiotowość, nauczanie i wychowanie w stechnicyzowanej, ponowoczesnej rzeczywistości.

Podjęty został też problem selekcji i segregacji społecznej w kontekście aktualnej sytuacji społeczno-politycznej oraz w perspektywie konserwatywno-liberalnego i krytycznego dyskursu edukacyjnego. Domknięcie całości stanowi rys historyczny dotyczący kształtowania się pedagogiki filozoficznej w okresie II RP i PRL.

Można przyjąć za Hansem-Georgiem Gadamerem, że „zadaniem naszego ludzkiego życia jest znalezienie obszarów swobody i nauczenie się poruszania w nich”², a to samo dotyczy nauki i prowadzonych w jej obszarach badań. Znalezienie obszaru swobody oznacza – jak podkreśla Gadamer – stawianie pytań, prawdziwych pytań³. Zaproponowany zestaw szkiców i studiów, oscylujących wokół problematyki filozofii wychowania, stanowi wyraz dążeń autorów do odnalezienia takich właśnie obszarów. Dotyka też kwestii wzajemnych interakcji i rozpoznawania możliwości działania i kształtowania kolejnych etapów ludzkiego życia w przestrzeni edukacji, co okazuje się istotne w sytuacji, w której, jak też podkreśla Gadamer, „zbiurokratyzowane systemy uczenia i nauczania opanowują scenę”⁴.

Przyjęta perspektywa kulturowo-społeczna i historyczna łączy się z pytaniem o przyczynę ujawniającej się dehumanizacji i „proces zanikania humanistycznych ideałów”, co dokonuje się „na rzecz kształcenia opartego na [...] racjonalnym ukierunkowaniu potencjału produkcyjnego”⁵, a także szybkiego rozwoju techniki i – co nieodżałowane dla filozofii – „zmierzchu metafizyki”⁶. Pytanie to oraz idee i myśli z tym związane przeplatają się w zebranych tu tekstach, tworząc zróżnicowany układ odniesień do podstawowego problemu, jakim jest człowiek i jego świat życia. Zróżnicowane podejścia pozwalają uchwycić wielość i specyfikę dążeń do poszukiwania dróg wyjścia z kryzysu kultury humanizmu, który łączony jest z utratą podmiotowości⁷, a także dostrzec kierunki poszukiwań utraconych w ponowoczesności paradygmatów. Wskazują również na konieczność

² H.-G. Gadamer, *Idea uniwersytetu – wczoraj, dziś, jutro*, w: tegoż, *Teoria, etyka, edukacja. Eseje wybrane*, przeł. A. Przyłębski, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008, s. 256.

³ Por. tamże.

⁴ Tamże.

⁵ G. Vattimo, *Koniec nowoczesności*, przeł. M. Surma-Gawłowska, Kraków: Universitas, 2006, s. 29.

⁶ Por. tamże.

⁷ Por. tamże, s. 30.

Wstęp

sięgania do klasycznych ujęć jako źródeł budowania przestrzeni dla konstituowania i uobecniania nowych treści. Istotą okazuje się bowiem zawsze łączenie tego, co stare, z tym, co nowe, i dochodzenie do, czy też odnajdywanie, otwartych pytań oraz – jak uważa Gadamer – danych „wraz z nimi możliwości”⁸.

Monika Miczka-Pajestka

⁸ H.-G. Gadamer, dz. cyt., s. 256.